

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ประชาธิปไตย

จัดทำโดย นางอารีรัตน์ เลหาพล
รหัส 590450

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ประชาธิปไตย

วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของโลก

วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการจัดรูปแบบการปกครองที่อาจจะจำแนกได้ดังนี้

1. การเมืองการปกครองยุคก่อนรัฐชาติ รูปแบบการปกครองในยุคก่อนการเกิดรัฐชาติแบ่งออกได้ดังนี้

1.1 การปกครองแบบเผ่าชนหรือกลุ่มชน เป็นการรวมตัวกันของสังคมขนาดย่อมมีรากฐานมาจากหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด คือ ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวรวมกันในระบบเครือญาติ เป็นเผ่าชนมีขนบธรรมเนียมประเพณีประจำเผ่า ซึ่งได้กลายเป็นรูปแบบการปกครองในที่สุด

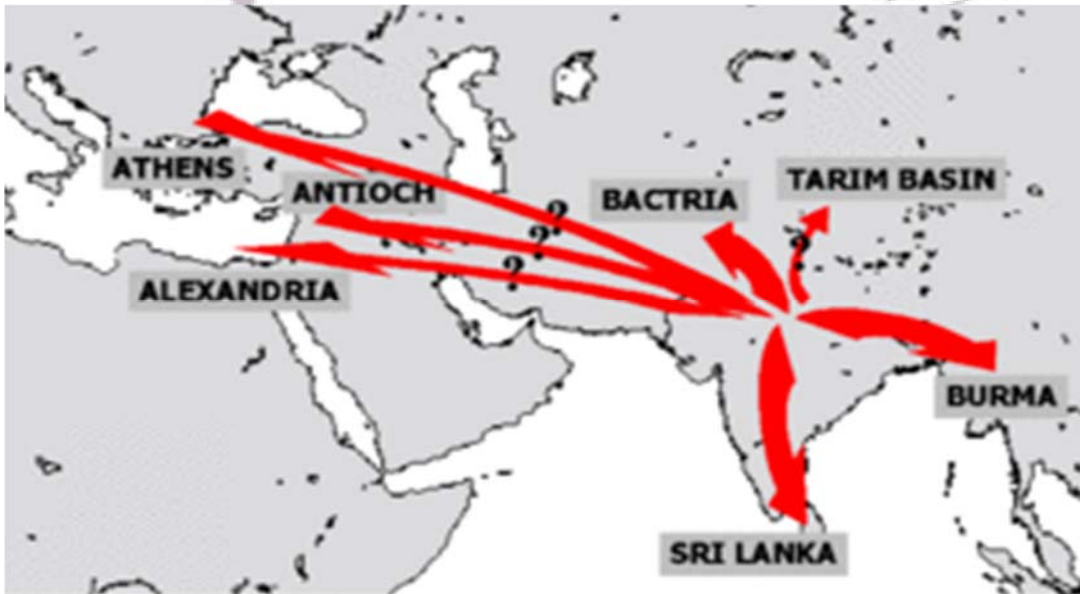
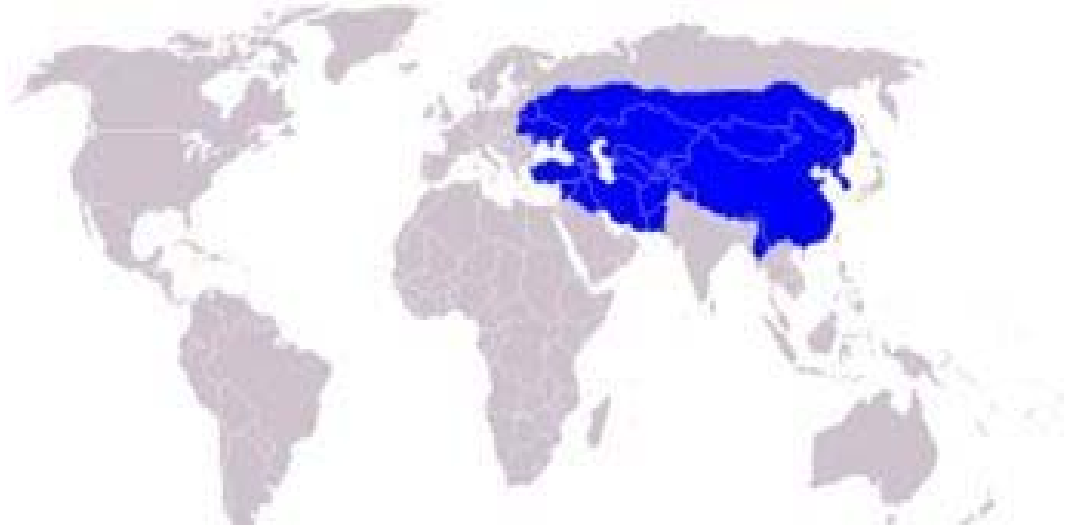
1.2 การปกครองแบบนครรัฐหรือแว่นแคว้น หลังจากที่มีมนุษย์เริ่มมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอนมีการรวมตัวเป็นกลุ่มเผ่าชนในยุคหินใหม่ ก็มีการติดต่อกันระหว่างเผ่า พัฒนามาเป็นนครรัฐ เป็นแว่นแคว้นเป็นอาณาจักร มีพระมหากษัตริย์ปกครองราชวงศ์ต่าง ๆ เช่น นครรัฐของกรีก และอาณาจักรโรมัน เป็นต้น

สังคมกรีกโบราณเป็นตัวอย่างของรูปแบบการปกครองที่สำคัญของโลก กรีกประกอบด้วยนครรัฐมากมายแต่ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ นครรัฐเอเธนส์และนครรัฐสปาร์ตา นครรัฐเอเธนส์มีรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยทางตรง ซึ่งถือว่าเป็นแบบฉบับหรือต้นกำเนิดของรูปแบบการปกครองที่เจริญที่สุดในสมัยนั้น ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในขอบเขตที่กว้างขวางจนกลายเป็นพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ส่วนนครรัฐสปาร์ตาเป็นตัวอย่างทางรูปแบบการปกครองแบบเผด็จการตามแบบทหาร ในช่วงระยะเวลาที่นครรัฐของกรีกกำลังพัฒนาเจริญรุ่งเรือง อาณาจักรโรมันก็ก่อตัวขึ้นและมีรูปแบบการปกครองในช่วงแรกเป็นแบบนครรัฐเช่นเดียวกับกรีก ต่อมาได้พัฒนามาเป็นแบบสาธารณรัฐ (Republic) มุ่งให้คนส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง แต่ปรากฏว่าอำนาจส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มคนร่ำรวย และมีฐานะทางสังคมสูง รูปแบบการปกครองพัฒนามาเป็นจักรวรรดิ

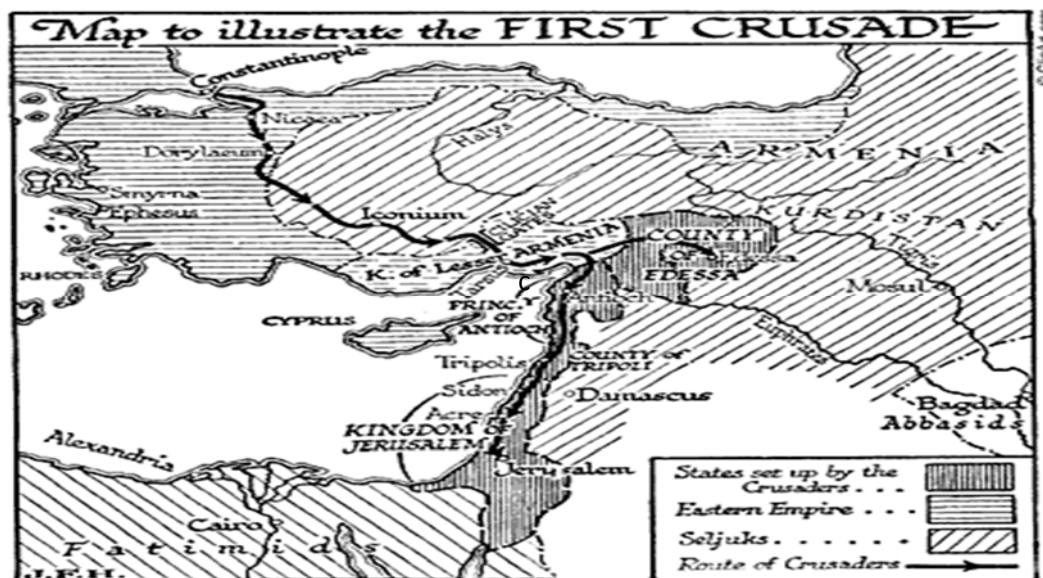
1.3 การปกครองแบบจักรวรรดิ เป็นรูปแบบการปกครองที่รวมเอานครรัฐหรือแว่นแคว้นต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นกลุ่มสังคมขนาดใหญ่ เช่น จักรวรรดิโรมัน เป็นต้น การปกครองในรูปแบบจักรวรรดินั้นเป็นการปกครองดินแดนที่กว้างใหญ่ไพศาล มีชาวต่างชาติหลายเผ่าพันธุ์ แต่อำนาจปกครองถูกรวมอยู่ที่จักรพรรดิเพียงผู้เดียวนั้น ต่อมาจักรวรรดิก็เริ่มอ่อนแอ พวกอนารยะเข้ารุกรานจักรวรรดิโรมัน จักรวรรดิจีน การปกครองในรูปแบบใหม่คือ ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) จึงเกิดขึ้น

1.4 การปกครองในระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ การปกครองในระบบศักดินาสวามิภักดิ์กำเนิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ดังได้กล่าวมาแล้วนั้นเป็นระบอบการปกครองที่เน้นเรื่องที่ดินและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ความผูกพันระหว่างเจ้าของที่ดินและผู้ทำกินในที่ดิน การปกครองระบบศักดินาพัฒนามาจนถึงกลางศตวรรษที่ 15 หลังการสิ้นสุดสงครามครูเสด

แผนภาพที่ 1 : แสดงแผนที่อาณาจักรโรมัน

แผนภาพที่ 4 : แสดงแผนที่สงครามครูเสด

ประเทศกำลังพัฒนากลายเป็นเป้าหมายของการล่าอาณานิคมแบบใหม่ของประเทศพัฒนาแล้ว ช่วงปลายศตวรรษที่ 16 เป็นยุคลัทธิพาณิชย์นิยม ซึ่งมีความเชื่อว่าประเทศใดยังมีแร่เงินและทองมากเพียงใดก็ยิ่งมีความร่ำรวยและอำนาจมากขึ้นเท่านั้น แนวคิดนี้นำไปสู่การแสวงหาอาณานิคม บรรดาประเทศมหาอำนาจในสมัยนั้น ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส และเนเธอร์แลนด์ ต่างพากันล่าเมืองขึ้นเพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรการผลิตของตน

นั่นเป็นเหตุการณ์เกิดขึ้นในอดีต ต้องใช้กองทัพ ทหาร ปืนใหญ่ เรือรบมาปิดปากอ่าว ยึดครองแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศไทยก็เคยโดนแต่สามารถรอดปลอดภัยเป็นเอกราชมาได้ถึงทุกวันนี้ แต่ในปัจจุบันกลับต่างกัน หากประเทศใดต้องการล่าอาณานิคมด้วยการกระทำความชั่วกล่าวถือว่าป่าเถื่อน (ถึงแม้สหรัฐฯ จะใช้วิธีหาเรื่องอิรักแล้วยกทัพเข้าไปลุยก็ตาม) ถ้าอยากล่าอาณานิคมต้องเปลี่ยนมาคุกคามทางเศรษฐกิจแทน

จุดประสงค์ในการล่าอาณานิคมไม่ได้เปลี่ยนไปจากอดีตสักเท่าไรคืออยากเข้าไปครอบครองทรัพยากรในแต่ละประเทศเพื่อเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนสูงสุด ส่วนเครื่องมือในการล่าอาณานิคมของปัจจุบัน คือ เงิน และจะเข้ามาในรูปของบริษัทข้ามชาติเป็นส่วนใหญ่ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีเทคโนโลยีก้าวหน้าสามารถเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า หรือจะย้ายฐานการผลิตทำได้อย่างง่ายดาย ประกอบกับช่วงทศวรรษ 1980 พวกประเทศกำลังพัฒนาต่างเปิดเสรีทางการเงินพยายามออกนโยบายเพื่ออำนวยความสะดวกให้ต่างชาตินำเงินเข้ามาลงทุนในประเทศ ประเทศกำลังพัฒนาจึงกลายเป็นเป้าหมายของการล่าอาณานิคมแบบใหม่ของประเทศพัฒนาแล้ว

อีกปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยให้นักลงทุนจากประเทศพัฒนาแล้วเข้าไปหาผลประโยชน์จากประเทศกำลังพัฒนาได้ง่ายขึ้น คือ พวกองค์กรระหว่างประเทศ เช่น WTO หรือ IMF เป็นต้น ที่ชอบสนับสนุนนโยบายการเปิดเสรี ประเทศกำลังพัฒนาควรเปิดเสรีให้ต่างชาติเข้าไปลงทุนได้ง่าย การแปรรูปรัฐวิสาหกิจและอื่นๆอีกมากมาย โดยบรรดาบริษัทข้ามชาติใช้หลายช่องทางในการเข้ามายึดครอง

ทั้งทางการลงทุนโดยตรงหรือการลงทุนทางอ้อมที่อาศัยช่องว่างของกฎหมาย จะเห็นได้ว่าโลกยังมี ความเจริญทางเทคโนโลยี และยิ่งเปิดเสรีมากเท่าไร แต่ละประเทศก็ยิ่งสูญเสียอำนาจในการควบคุม ภายในประเทศมากขึ้นเท่านั้น โลกาภิวัตน์จึงกลายเป็นเครื่องมือให้ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ใช้รุกรานประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. การเมืองการปกครองในยุครัฐชาติ หมายถึง รัฐที่มีการปกครองเป็นปึกแผ่นมีอาณา เขตที่แน่นอนประชาชนมีเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบเดียวกัน ปัจจัยที่ สำคัญในการก่อให้เกิดรัฐบาลคือ ความรู้สึกชาตินิยม (Nationalism) ทำให้ประชาชนเกิดความภูมิใจ และมีความจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ของตนเอง

2.1 ทฤษฎีกำเนิดรัฐ

2.1.1 ทฤษฎีเทวสิทธิ์ (Divine Right Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างรัฐ สร้างมนุษย์อำนาจในการปกครองเป็นของพระเจ้า กษัตริย์มีพันธะกับพระเจ้าและปกครอง รัฐในนามของพระเจ้าการกระทำใด ๆ ของกษัตริย์จึงไม่ถือเป็นความผิด เป็นที่มาของหลักการที่ว่า กษัตริย์ทำอะไรไม่ผิด (The King can do no wrong) นำไปสู่ระบบการปกครองที่เรียกว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy)

2.1.2 ทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract) ทฤษฎีนี้เชื่อว่ารัฐ เกิดขึ้นโดยมนุษย์เป็นผู้สร้างและเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเพราะมนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติมาตั้งแต่ เกิด คนทุกคนจึงมีสิทธิปกครองตนเอง แต่เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อเกิดการ ขัดแย้งกันขึ้น มนุษย์จึงมอบหมายให้บุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ใช้อำนาจแทนตน ทฤษฎีนี้จึงมีส่วน สนับสนุนทั้งรูปแบบการปกครองแบบเผด็จการสมบูรณาญาสิทธิราชย์และการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย

2.1.3 ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Social Contract) ทฤษฎีนี้ใช้เหตุผลและความจริงที่ เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและสัตว์สังคม มนุษย์กับการเมืองจึงแยกกันไม่ออก และทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง มีวิวัฒนาการ การเมืองก็เช่นเดียวกัน องค์การทางการเมืองในอดีตมี วิวัฒนาการจากเผ่าชนนครรัฐ จักรวรรดิ จนถึงรัฐประชาชาติในปัจจุบัน

2.2 องค์ประกอบของรัฐ ประกอบด้วย ประชากร ดินแดน รัฐบาลและอำนาจอธิปไตยถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปจะทำให้ขาดสภาพของความเป็นรัฐที่สมบูรณ์

2.2.1 ประชากร (Population) หมายถึง พลเมืองของรัฐ ทุกรัฐจะต้องมี ประชากรอาศัยอยู่ แต่ไม่มีข้อกำหนดแน่นอนว่ารัฐจะต้องมีประชากรจำนวนเท่าใด อริสโตเติลได้ให้ ความเห็นว่ารัฐที่ดีควรมีประชากรประมาณ 5,040 คน อีกหลายศตวรรษต่อมารุสโซ มีความเห็นว่ารัฐ ที่ดีควรมีพลเมืองหนึ่งแสนคน ปัจจุบันถือกันว่ารัฐควรมีประชากรจำนวนมากพอสมควรที่จะทำให้รัฐ ดำรงอยู่ได้ด้วยพึ่งตนเอง ดังนั้นแต่ละรัฐจึงมีประชากรมากหรือน้อยแตกต่างกันไปตามลักษณะการ ตั้งถิ่นฐาน ภูมิอากาศและเผ่าพันธุ์ เช่น รัฐวาติกันมีประชากรประมาณ 1,000 คน สาธารณรัฐ ประชาชนจีนมีประชากรประมาณ 1,200 ล้านคน (นงเยาว์ พิระตานนท์ 2541 : 11)

2.2.2 ดินแดน (Territory) หมายถึง อาณาเขตของรัฐที่ประกอบด้วยพื้นดิน พื้นน้ำและท้องฟ้าที่อยู่เหนือเขตพื้นดินและพื้นน้ำ (ทะเลหรือมหาสมุทร) รวมทั้งทะเลอันเป็นเขต เศรษฐกิจจำเพาะ (The Exclusive Economic Zone) ด้วยรัฐทุกรัฐจะต้องมีดินแดนเป็นของตนเอง

แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีดินแดนเท่าใด อันจะเห็นได้ว่าบางรัฐที่ดินแดนน้อยมากเช่นโมนาโก มีดินแดนเพียง 8 ตารางไมล์ในขณะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนมีดินแดนกว้างใหญ่ถึง 9,596,961 ตารางกิโลเมตร ความกว้างใหญ่ของดินแดนมิใช่เครื่องชี้บอกที่แน่นอนถึงความเป็นมหาอำนาจเสมอไป

2.2.3 รัฐบาล (Government) หมายถึง คณะบุคคลที่ใช้อำนาจในการบริหารปกครองประเทศ มีหน้าที่จัดระเบียบภายในรัฐเพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมายประเทศต่างๆ จะต้องมีการปกครองประเทศ ถ้าปราศจากรัฐและปราศจากประเทศแล้ว รัฐก็จะไม่มีตัวแทนเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน การใช้อำนาจอธิปไตยในรูปแบบใดขึ้นอยู่กับ การตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

2.2.4 อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) หมายถึง อำนาจสูงสุดของรัฐที่ใช้บังคับบัญชาภายในรัฐที่จะทำให้รัฐดำเนินกิจการต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ทั้งภายในและภายนอกประเทศเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐอื่น ไม่ตกอยู่ภายใต้อำณัติของรัฐอื่น ในรูปของอาณานิคม ดินแดนในอารักขาหรือดินแดนในอำณัติของรัฐอื่น ลักษณะสำคัญของอำนาจอธิปไตย นักรัฐศาสตร์มีความเห็นว่า อำนาจ อธิปไตยจะต้องมีลักษณะทางความเด็ดขาด (Absoluteness) เป็นอำนาจสูงสุดเหนืออำนาจใด ๆ ในรัฐ มีลักษณะเป็นการทั่วไปคือการใช้อำนาจอธิปไตยนั้นต้องครอบคลุมทั่วทั้งรัฐไม่ว่าจะเป็นบุคคลดินแดน องค์การ หรือกลุ่มบุคคล ที่อยู่ภายในอาณาเขตของรัฐนั้นยกเว้นตัวแทนทางการทูตเท่านั้น มีลักษณะความถาวร หมายความว่า แม้จะมีการเปลี่ยนรัฐบาลแต่อำนาจอธิปไตยจะยังคงอยู่ การสิ้นอำนาจอธิปไตยคือการสิ้นสุดของรัฐ รัฐหนึ่งจะมีอำนาจอธิปไตยเพียงหนึ่งเท่านั้น หากอำนาจอธิปไตย มีการแบ่งแยกก็จะทำให้รัฐนั้นล่มสลายหรือเกิดรัฐใหม่ขึ้นมา เช่น เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ เป็นต้น

2.3 รูปแบบการใช้อำนาจอธิปไตย อาจมีได้หลายรูปแบบ ดังนี้

2.3.1 การปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absoluted Monarchy) หรือราชาธิปไตย ในระยะแรกของการตั้งรัฐชาติในยุโรป แต่รัฐต้องเผชิญกับปัญหาภายในทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีความจำเป็นต้องแก้ไขโดยผู้มีอำนาจอย่างเร่งด่วนด้วยเหตุนี้จึงเปิดโอกาสให้กษัตริย์มีอำนาจโดยสมบูรณดังที่เรียกว่า ทฤษฎีเทวสิทธิ์ของกษัตริย์ (Divine Right of Kings) โดยอ้างว่ากษัตริย์ปกครองประเทศในรูปแบบผู้แทนโดยชอบธรรมของพระเจ้า ดังนั้นกษัตริย์จึงมีพันธะหน้าที่ต่อพระเจ้าเท่านั้น กษัตริย์ทรงอยู่เหนือกฎหมาย ทรงออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนทรงอยู่ในฐานะที่ทำอะไรไม่ผิด (The King can do no wrong) การที่ประชาชนเชื่อฟังกษัตริย์ก็เท่ากับเป็นความเคารพเชื่อฟังพระเจ้าด้วย ประชาชนไม่มีสิทธิวิพากษ์วิจารณ์การปกครองของกษัตริย์แต่อาจให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์ได้การปกครองที่กษัตริย์มีอำนาจโดยสมบูรณเช่นนี้ เรียกว่าสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absoluted Monarchy) หรือราชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามในบางยุคบางสมัย กษัตริย์บางพระองค์ก็มิได้มีอำนาจในการปกครองโดยสมบูรณ ตามทฤษฎีเทวสิทธิ์ เช่น สมัยพระเจ้าเฮนรีที่ 8 (ค.ศ.1509 -1547) (<http://www.Oknation.net/blog/print.php?id=33171>) พระองค์สามารถรวมอำนาจทางการเมือง การคลัง และการทหารไว้ที่ส่วนกลาง คือ พระราชวังแวร์ซายส์ ทรงสมมติพระองค์เป็นสุริยกษัตริย์ (Sun King) ปกครองประเทศโดยอาศัยทฤษฎีเทวสิทธิ์และตลอดสมัยของพระองค์ไม่เคยเรียกประชุมรัฐสภาเลย การปกครอง เศรษฐกิจ

หลังสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เริ่มเสื่อมลง การขยายอำนาจของฝรั่งเศสในยุโรปในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และ 15 เป็นเหตุให้ฝรั่งเศสต้องเข้าสู่สงครามบ่อยครั้ง ส่งผลกระทบให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง จนกลายเป็นการปฏิวัติใหญ่ในปี ค.ศ. 1789

2.3.2 การปกครองระบอบประชาธิปไตย (Democratic Regime) การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รุ่งเรืองมากในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และเริ่มเสื่อมลงในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถูกโจมตีอย่างมากโดยนักปราชญ์แห่งยุคเหตุผล ประกอบกับการขยายตัวทางการค้าทำให้ชนชั้นกลางที่มั่งคั่งทางเศรษฐกิจแต่ไม่มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศได้เรียกร้องสิทธิทางการเมือง การปกครองผลการเรียกร้องดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย นักปราชญ์ทางการเมืองที่สำคัญในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นเจ้าของแนวคิดทางการเมืองอันเป็นรากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีดังนี้

จอห์น ล็อก (John Locke, ค.ศ. 1632 – 1704) เป็นชาวอังกฤษ จอห์น ล็อก มีแนวความคิดว่าประชาชนเป็นเจ้าของสิทธิ์ตามธรรมชาติในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน ประชาชนเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นและมอบอำนาจแก่รัฐบาลเพื่อให้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติดังกล่าว หากรัฐบาลไม่สามารถทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายประชาชนก็มีสิทธิเปลี่ยนแปลงหรือถอดถอนรัฐบาลได้

ฌอง ฌาค รูสโซ (Jean Jacques Rousseau, ค.ศ. 1712-1778) เป็นชาวฝรั่งเศส ได้เขียนหนังสือชื่อ “สัญญาประชาคม” (Social Contract) ในหนังสือเล่มนี้ รูสโซกล่าวถึงสัญญาประชาคมว่าหมายถึงสัญญาที่แต่ละคนเข้าร่วมกับทุกคนภายใต้เอกภาพและเจตจำนงเดียวกัน โดยที่ประชาชนสามารถก่อตั้งรัฐบาลขึ้นได้และให้อำนาจแก่รัฐบาลเพื่อรับใช้ประชาชน แต่ถ้าเมื่อใดที่ประชาชนไม่พอใจรัฐบาลก็อาจเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้ รูสโซชี้ให้เห็นว่าสภาพธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะที่มนุษย์มีความสุขมีอิสระเสรีและความเสมอภาค อย่างไรก็ตามแม้มนุษย์จะเกิดมาเสรีแต่ทุกหนทุกแห่งมนุษย์ก็ถูกตรึงด้วยโซ่ตรวนแห่งพันธนาการ แนวความคิดของรูสโซถือว่าเป็น รากฐานของระบอบประชาธิปไตยในเวลาต่อมา

มองเตสกีเออ (Montesquieu, ค.ศ. 1689-1775) เป็นชาวฝรั่งเศส มองเตสกีเออกล่าวว่าการเมืองการปกครองนั้นเกี่ยวกับ 3 เรื่องเท่านั้น คือการออกกฎหมาย (นิติบัญญัติ) การทำตามกฎหมาย (การบริหาร) และดูแลทางด้านการศึกษา (การยุติธรรม) แนวคิดของมองเตสกีเออมีอิทธิพลสูงต่อการเขียนรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญในโลกตะวันตกและมีความสำคัญต่อการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยคือการปฏิวัติอันรุ่งโรจน์ของอังกฤษ (ค.ศ. 1688) จนทำให้กษัตริย์ของอังกฤษยอมรับอำนาจของประชาชน การปฏิวัติในอเมริกา (ค.ศ. 1776) และการปฏิวัติฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789) ซึ่งเปรียบเสมือนความแบ่งบานของลัทธิเสรีนิยม

3. การเมืองการปกครองยุคใหม่ การเมืองการปกครองหลังจากเกิดรัฐชาติแล้ว ได้เกิดลักษณะที่สำคัญคือ

3.1 ลัทธิชาตินิยม ซึ่งลัทธิชาตินิยมนั้นคนในชาติต้องการเห็นชาติของตนเจริญรุ่งเรืองกว่าชาติอื่น และการเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลกทำให้เกิดลัทธิจักรวรรดินิยมหรือลัทธิ

อาณานิคม หมายถึง การขยายอำนาจของคนกลุ่มหนึ่งหรือชาติหนึ่งเข้าครอบงำเหนือคนต่างชาติในต่างแดน การขยายอำนาจดังกล่าวอาจเป็นไปทางการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ หรือทางวัฒนธรรม ซึ่งวิวัฒนาการของจักรวรรดินิยมมีมาตั้งแต่สมัยโบราณแต่เป็นการที่คนชาติหนึ่งหรือรัฐหนึ่งเข้าควบคุมทางการเมืองการปกครองเหนือคนอีกชาติหนึ่ง เช่นการขยายอำนาจของกรีก เปอร์เซีย และโรมัน ส่วนในยุคกลางก็เห็นการขยายอำนาจของอาหรับ เติร์ก มองโกล และจีน อย่างไรก็ตามลัทธิจักรวรรดินิยมในสมัยใหม่ก็แบ่งได้เป็น 2 ยุค คือยุคแห่งการค้นพบ (The Age of Discovery) ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-18 มีการสำรวจและค้นพบดินแดนใหม่ ๆ โดยสเปน โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศสประเทศเหล่านี้ได้ออกไปยึดครองดินแดนในส่วนต่าง ๆ ของโลก เป็นอาณานิคมของตน เช่น ดินแดนในทวีปอเมริกา เอเชีย และแอฟริกา มีการแข่งขันกันในการล่าอาณานิคมจนทำให้อังกฤษเป็นประเทศที่มีอาณานิคมมากที่สุด จนได้รับสมญาว่าเป็น “ดินแดนที่พระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน” ต่อมาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เรียกว่าจักรวรรดินิยมยุคใหม่ (New Imperialism) การล่าอาณานิคมในช่วงนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ความแตกต่างระหว่างการล่าอาณานิคมในยุคแห่งการค้นพบกับจักรวรรดินิยมยุคใหม่ คือ ในยุคแห่งการค้นพบนั้นคนจากประเทศในยุโรปจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนที่ตนเข้าไปครอบครอง เช่น การเข้าไปตั้งถิ่นฐานในทวีปอเมริกาเหนือซึ่งในเวลาต่อมาได้พัฒนาเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา แต่การยึดครองในจักรวรรดินิยมยุคใหม่มักจะเป็นการผนวกดินแดนอื่นเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของตน หากพิจารณาโดยละเอียดถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดลัทธิจักรวรรดินิยมอาจพิจารณาได้ดังนี้

3.1.1 เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวทางการค้า ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 14 นำไปสู่การค้นพบดินแดนใหม่อันเนื่องมาจากการสำรวจทางทะเลจึงยึดครองดินแดนเหล่านั้นเป็นอาณานิคมจนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ได้เกิดความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้มีความต้องการวัตถุดิบมากขึ้นและเมื่อผลิตสินค้าออกมาแล้วก็จำเป็นต้องหาตลาดรองรับสินค้าจึงต้องแสวงหาดินแดน เพื่อซื้อวัตถุดิบและขายสินค้าสำเร็จรูป

3.1.2 เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์และความเจริญของโลกตะวันตก ชาวตะวันตกได้พยายามเผยแพร่คริสต์ศาสนาตามหน้าที่ของคริสตศาสนิกชนที่ดี นอกจากนี้ชาวตะวันตกยังเชื่อว่าเป็นภาระหน้าที่ของคนผิวขาวที่เชื่อว่าตนเป็นผู้เจริญกว่าผู้อื่นได้นำความเจริญไปยังดินแดนนอกทวีปยุโรปด้วยเหตุนี้เอง ศาสนาคริสต์และวัฒนธรรมของชาวตะวันตกจึงแพร่กระจายเข้าไปในทวีปแอฟริกา และทวีปเอเชีย

3.1.3 เพื่อแก้ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรในโลกตะวันตก ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์ทำให้อัตราการตายของคนยุโรปลดน้อยลงประชากรจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม รัฐบาลจึงส่งเสริมให้มีการแสวงหาดินแดนใหม่เพื่ออพยพผู้คนบางส่วนไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในดินแดนเหล่านั้น ดินแดนที่คนยุโรปอพยพไปอยู่มากที่สุดคือทวีปอเมริกาเหนือ ทวีปอเมริกาใต้ ทวีปออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ จึงอาจกล่าวได้ว่าการแก้ปัญหาการเพิ่มประชากรของยุโรปมีส่วนสำคัญในการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยม

3.1.4 ปัจจัยทางด้านลัทธิชาตินิยมและยุทธศาสตร์ทางการทหาร ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ลัทธิชาตินิยมมีกระแสที่รุนแรงมากทำให้ประเทศในยุโรปแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมเพื่อศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชาติรวมทั้งต้องการสร้างแสนยานุภาพทางกองทัพเรือแข่งกับชาติมหาอำนาจทางทะเล

การขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมเนื่องมาจากการแข่งขันกันสร้างแสนยานุภาพของประเทศตะวันตก นำไปสู่การรวมกลุ่มระหว่างประเทศและเผชิญหน้ากันจนเกิดเป็นสงครามโลกครั้งที่ 1 ในระหว่าง ค.ศ.1914-1918 ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กล่าวคือชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้สหรัฐอเมริกา กลายเป็นชาติมหาอำนาจของโลก และผู้นำชาติที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้รับการสถาปนาเป็นระบอบการปกครองอย่างเป็นทางการในรัสเซีย นอกจากนี้ยังเกิดลัทธินาซีในเยอรมนี ลัทธิฟาสซิสต์ในอิตาลี ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองแบบเผด็จการ ส่วนญี่ปุ่นก็เป็นเผด็จการทหาร การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศทั้ง 3 นำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อโลก แต่ในขณะเดียวกันลัทธิการปกครองแบบเผด็จการอย่างลัทธินาซี ลัทธิฟาสซิสต์ และเผด็จการทหารของญี่ปุ่นก็ถูกทำลายลงอย่างเด็ดขาด เปิดโอกาสให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้แพร่หลายในเวลาต่อมา ประเทศที่เป็นอาณานิคมก็เรียกร้องความเสมอภาคและสิทธิในการปกครองตนเองมากขึ้นและทำให้ประเทศมหาอำนาจอย่างอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่นหมดอำนาจลง มีสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต มาเป็นมหาอำนาจใหม่แทน

บทสรุป

วิวัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองของสังคมโลกเริ่มตั้งแต่มนุษย์ยุคหินสมัยก่อนประวัติศาสตร์และมนุษย์สมัยประวัติศาสตร์ โดยพิจารณาวิวัฒนาการทางสังคมของสังคมโลก จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้เราทราบว่ามนุษย์ในยุคแรก ๆ ต้องพึ่งพิงธรรมชาติและดิรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ใช้ชีวิตเร่ร่อนหาอาหารไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งต่อมารู้จักการผลิตอาหาร และตั้งหลักแหล่งอยู่ประจำที่มนุษย์คิดหาวิธีจะทำให้ตนเองอยู่ดีกินดีมีความปลอดภัย ความพยายามในการที่จะเอาชนะธรรมชาติของมนุษย์ทำให้มนุษย์สร้างสรรค์ความเจริญมาตั้งแต่ยุคหินเก่า ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม มนุษย์เริ่มอยู่เป็นครอบครัว มีการแสดงความรู้สึกออกมาในรูปของศิลปะที่พบตามถ้ำต่าง ๆ ต่อมาในยุคหินใหม่มนุษย์ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตมาเป็นเกษตรกร รู้จักการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ในการบริโภค และการใช้งานหลายครอบครัวมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน เครื่องมือเครื่องใช้มีความประณีตมากขึ้น เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคโลหะ สังคมมนุษย์ขยายเป็นหมู่บ้านคติความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจที่ไม่มีตัวตน จึงเกิดกระบวนการในการบวงสรวงบูชาจนกลายเป็นลัทธิและศาสนาในเวลาต่อมา

จากหลักฐานทางโบราณคดี มนุษย์รู้จักการใช้ตัวอักษรในการสื่อสารเมื่อประมาณ 5,000 ปีล่วงมาแล้ว การศึกษาเรื่องราวของมนุษย์มีความกระจ่างชัดมากขึ้นได้พบว่ามนุษย์ได้สร้างสรรค์ความเจริญตามบริเวณลุ่มแม่น้ำสายสำคัญ คือ ลุ่มแม่น้ำไนล์ ลุ่มแม่น้ำไทกริส – ยูเฟรติส ลุ่มแม่น้ำสินธุ ลุ่มแม่น้ำฮวงโห และบริเวณโดยรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน แต่ความเจริญต่าง ๆ ได้หยุดชะงักลงในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 สังคมมนุษย์ในยุโรปถูกรุกรานจากพวกอนารยะชน ต้องมีชีวิตอยู่ภายใต้ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ จนกระทั่งเกิดสงครามครั้งสำคัญคือ

สงครามครูเสด อันเป็นความขัดแย้งระหว่าง กลุ่มชนที่นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม ทำให้สังคมมนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการค้นพบ ดินแดนใหม่ มนุษย์ได้อพยพเข้าไปอยู่ในทวีปอเมริกา ทวีปเอเชียและทวีปออสเตรเลีย เกิดการปฏิวัติ อุตสาหกรรม มีการขยายตัวของเมือง ประชากรเพิ่มมากขึ้น การขยายตัวทางการค้าทำให้เกิดชนชั้นทางสังคมแบบใหม่ คือ ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ เกิดลัทธิจักรวรรดินิยม และลัทธิชาตินิยม อันนำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์อย่างมาก

วิวัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของโลกในยุคหินเก่า มนุษย์มีชีวิตในการพึ่งพิงธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง ต่อมาในยุคหินใหม่และยุคโลหะมนุษย์เริ่มรู้จักการแบ่งงานกันทำจึงมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ใช้ในการดำรงชีวิตและพัฒนาเป็นระบบการซื้อขายสินค้าโดยมีเงินตราเป็นสื่อกลางในการซื้อขายสินค้า มนุษย์มีอำนาจการซื้อมากขึ้น มีความมั่งคั่งร่ำรวย มีสินค้าจำนวนมากขึ้น ในสมัยอาณาจักรอียิปต์ กรีกและโรมัน ในยุคกลางเศรษฐกิจดำเนินไปภายใต้ระบบศักดินาสวามิภักดิ์ เงินตราเป็นสิ่งที่หายาก ตลาดถูกจำกัดเพราะกลัวการรุกรานของอนารยะชน การค้าขายหยุดชะงักจนกระทั่งเกิดสงครามครูเสด โลกตะวันตกได้ติดต่อโลกตะวันออก การค้าจึงขยายตัวขึ้น สินค้าประเภทเครื่องเทศและของฟุ่มเฟือยเป็นที่นิยม มีการลงทุนเพื่อการแสวงหาผลกำไรเกิดลัทธิทุนนิยม เกิดสถาบันการเงินคือธนาคารพาณิชย์ เกิดลัทธิพาณิชย์นิยม รัฐบาลต้องการมีอำนาจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจจนนำไปสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม เกิดการแข่งขันกันทางการค้าจนนำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อสงครามยุติ ได้เกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดภาวะเงินเฟ้อ การล้มละลายของธนาคาร เกิดระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง สหรัฐอเมริกาได้มีบทบาทที่สำคัญต่อเศรษฐกิจโลก มีการเชื่อมโยงระบบการเงินระหว่างประเทศมีการช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจ

วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของโลก มนุษย์ในยุคหินมีรูปแบบการปกครองเป็นแบบเผ่าชน อำนาจการปกครองอยู่ที่หัวหน้าเผ่า ต่อมาเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่ เป็นเมืองเป็นนครรัฐ เริ่มมีการปกครองแบบนครรัฐ มีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ปกครอง บางนครรัฐประชาชนก็มีส่วนร่วมในการปกครองด้วย ต่อมาสังคมขยายใหญ่ขึ้นเป็นอาณาจักรและจักรวรรดิ อำนาจการปกครองอยู่ที่องค์จักรพรรดิ อำนาจของผู้ปกครองถือเป็นอำนาจที่ได้รับมาจากเทพเจ้า มนุษย์จะต้องเชื่อฟังลัทธิความเชื่อและศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อการปกครอง แม้แต่ในสมัยกลางที่มนุษย์ตกอยู่ภายใต้การปกครองในระบบศักดินาสวามิภักดิ์ จนกระทั่งภายหลังสงครามครูเสดในคริสต์ศตวรรษที่ 15 รูปแบบการปกครองปรากฏในลักษณะของรัฐธรรมนูญที่ให้ความสำคัญของการเป็นรัฐ โดยเน้นเชื้อชาติของประชากร มีอาณาเขตที่แน่นอน มีรัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประชากร รูปแบบการใช้อำนาจมีทั้งรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รูปแบบประชาธิปไตย รูปแบบเผด็จการและรูปแบบสังคมนิยมที่ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ประชาธิปไตย

ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย เป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นโดยมีรากศัพท์จากภาษาต่างประเทศ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Democracy ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษากรีก คือ Demos หมายถึง ประชาชน Kratia หมายถึง การปกครอง เมื่อมารวมกันและรวมกันเป็นภาษาอังกฤษ คือ Democracy ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ประชาชนส่วนใหญ่ รากศัพท์มาจากคำว่า ประชา + อธิปไตย คือ ประชาชน + อำนาจสูงสุด คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุด รวมทั้งหมายถึง การที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ในด้านต่าง ๆ เช่น มีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ในการชุมนุม ในทรัพย์สิน ในการเลือกอาชีพ ในการนับถือศาสนา ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่งภายในขอบเขตกฎหมาย ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบบประชาธิปไตย จะมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับ สิทธิ เสรีภาพ ซึ่งหมายถึง หน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตย ไม่ได้หมายถึง สิทธิ เสรีภาพ ที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย หน้าที่ของประชาชน ภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ หน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดี

นายปรีดี พนมยงค์ ให้นิยามว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึงหมู่คนคือปวงชน กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึงความเป็นใหญ่ คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน”

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมของทางราชการว่า “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่”

Etzioni-Halevy ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า เป็นระบบการปกครองที่มีอำนาจในการปกครองของรัฐบาลมาจากการยินยอมของประชาชนส่วนใหญ่ การยินยอมนี้แสดงออกโดยการดำเนินการให้ประชาชนได้รับและใช้อำนาจโดยสม่ำเสมอ เสรี มีการเลือกตั้ง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมในการเลือกตั้ง ซึ่งหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ เสรีภาพของประชาชนที่รวมเสรีภาพในการพูด และมีส่วนร่วมในการแข่งขันทางการเมือง ทั้งนี้คำว่าประชาธิปไตยค่อนข้างเป็นพลวัต เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและยังมีการอภิปรายกันถึงความหมายที่แท้จริงกันอยู่กว้างขวาง แต่มีมติที่สำคัญของประชาธิปไตยคือ การแข่งขัน การมีส่วนร่วม และเสรีภาพในทางการเมือง

ทั้งนี้พึงเข้าใจว่าการที่ประชาชนจะมีความเป็นใหญ่ในการแสดงความคิดเห็นได้นั้น จำเป็นที่ประชาชนนั้นต้องมี “สิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ชน” อันเป็นสิทธิและหน้าที่ตามธรรมชาติของทุกคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์ คือ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคซึ่งมนุษย์จะต้องใช้พร้อมกันกับหน้าที่มิให้เกิดความเสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่นและหมู่คนอื่นหรือประชาชนเป็นส่วนรวม ถ้าชนส่วนมากซึ่งเป็น “สามัญชน” ถูกตัดสิทธิมนุษยชนโดยให้มีหน้าที่แต่อย่างเดียว สามัญชนก็มีลักษณะเป็นทาสหรือข้าไพร่ของชนส่วนน้อยซึ่งมีสิทธิใหญ่ยิ่งหรือ “อภิสิทธิ์ชน” แบบการปกครองจึงไม่ใช่ประชาธิปไตย ถ้าสามัญชนมีสิทธิมนุษยชนอย่างเดียว โดยไม่มีหน้าที่ มนุษยชนแบบการปกครองก็เกินขอบเขตของประชาธิปไตย

แผนภาพที่ 5: อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย (Principles of democracy)

1. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน

ประชาธิปไตยนั้นถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรืออำนาจอธิปไตย นั้นเป็นของประชาชนทุกคนร่วมกันและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจนี้ไม่ว่า จะโดยตรงหรือโดยอ้อม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง

2. หลักเสรีภาพ

หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และอิสรภาพ (Freedom) สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมาย รับรองและคุ้มครองให้ เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างทางเลือกหลายทาง ตามปรารถนาของตน โดยปราศจากข้อบังคับหรือข้อจำกัด จะจำกัดได้ก็แต่โดยกฎหมายเท่านั้น ส่วน อิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำอะไร ๆ ก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น เสรีภาพในระบอบ ประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของคนที่จะทำหรืองดเว้นกระทำการใดสิ่งหนึ่งก็ได้ภายใน ขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมาย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ตามใจ ตนเอง เนื่องจากการทำตามใจตนเอง โดยไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น ๆ นั้นเป็นลักษณะของเผด็จการ

3. หลักเสมอภาค

ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันพื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชน อันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

4. หลักภราดรภาพ

ในการปกครองตัวเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคมมีโอกาสและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ย่อมทำได้อย่างสันติและหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน และมีความเคารพซึ่งกันและกันรวมทั้งมีความรักและปรารถนาดีต่อกันเปรียบประดุจญาติพี่น้อง ฉะนั้นหลักการเรื่องภราดรภาพและหลักเหตุผล จึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียกระบอบประชาธิปไตยแบบที่ผู้แทนเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง การปกครอง การตัดสินใจระดับต่าง ๆ มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เช่น การเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ความคืบหน้าของการบริหารจัดการประเทศ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชน ร่วมแสดงความคิดเห็น และให้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและถอดถอนผู้ทำหน้าที่แทนประชาชนที่บกพร่องต่อหน้าที่หรือไม่สุจริต ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจและทรัพยากรต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันอันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จึงหมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมือง

องค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

1. เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน
2. อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
3. เพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
4. มีความยืดหยุ่นได้ คือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใสและคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม
5. การมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
6. ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กระบวนการทางนโยบาย และกระบวนการยุติธรรม

ความสำคัญของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ปัจจุบันมีการให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและมีการเรียกร้องเพื่อมีส่วนร่วมในทุก ๆ ระดับของกระบวนการทางนโยบาย ทั้งนี้เนื่องจากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นการกระจายอำนาจและทรัพยากรต่าง ๆ และเป็นการที่คนทุกกลุ่ม

มีอำนาจในการตัดสินใจโดยอำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจัดเป็นการกระจายอำนาจและเป็นการมีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางของกระบวนการทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ดังนั้น หลักการหรือองค์ประกอบสำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้ดังนี้ คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมีความยืดหยุ่นได้ กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส และคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใด ก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหารประเทศ และส่งผลให้ผู้บริหารประเทศมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง ระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นการควบคุมการบริหารราชการให้มีความโปร่งใส (Transparency) ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน (Responsiveness) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการส่งเสริมการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วย

การพัฒนาทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย

การพัฒนาทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในเรื่องระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมือง และการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งจะต้องบูรณาการให้สอดคล้องประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีแนวทางที่สำคัญดังนี้

1. การปฏิรูปทางการเมือง อันได้แก่ การแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย การพัฒนาระบบรัฐสภา การพัฒนาระบบพรรคการเมือง การพัฒนาระบบการเลือกตั้ง การพัฒนาระบบ การตรวจสอบทางการเมือง การป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง ฯลฯ

2. การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ประเด็นนี้สำคัญมากถือว่าเป็น “หัวใจของการพัฒนาทางการเมือง ให้เป็นประชาธิปไตย” นั่นคือต้องปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรู้ความเข้าใจคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย และหวงแหนระบอบประชาธิปไตยต่อต้านระบอบเผด็จการ แต่การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพ และมีความตั้งใจจริงจากผู้นำทางการเมือง และต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ใช้ความพยายาม ความอดทน ความจริงใจ และความจริงจัง

3. การพัฒนาระบบการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากระบบการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ได้ดีที่สุดวิธีการหนึ่ง ทั้งรูปแบบการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติในระบบ โรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ซึ่งการศึกษาในระบบโรงเรียนในทางทฤษฎีนั้นเป็นการศึกษา เรียนรู้ เรื่องปรัชญา หลักการรูปแบบของประชาธิปไตย ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันในทางปฏิบัติต้องมีการฝึก ปฏิบัติวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนเสริมหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อหล่อ หลอมให้นักเรียน นักศึกษาได้ซึมซับคุณค่าของประชาธิปไตยโดยตรง ส่วนการศึกษานอกระบบ โรงเรียน สามารถให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งครอบครัวต้องสามารถ ให้การเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิตกับสมาชิกในครอบครัวได้ เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดง ความคิดเห็น การประชุมปรึกษาหารือการรับฟังความคิดเห็น การฟังเสียงข้างมากที่มีเหตุผล ฯลฯ

4. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาทางการเมืองจะบรรลุผลสำเร็จได้มากน้อย เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจด้วย นั่นคือ ถ้าประชาชนมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจปาน กลาง พอกินพอใช้ ไม่มีหนี้สินประชาชนจะให้ความสนใจการเมือง และจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจะต้องมีนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจทั้งชนบทและเมือง ให้มีความแตกต่างกัน น้อยลง ลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งซึ่งสามารถกระทำได้ดังนี้

4.1 การส่งเสริมอาชีพ และรายได้แก่ประชาชนในชุมชนและเกษตรกรให้เป็น รูปธรรมโดยเฉพาะ “เกษตรกรแบบพึ่งตนเอง” หรือ “เกษตรกรแบบใหม่” หรือ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง”

4.2 การกระจายความเจริญไปสู่ชนบทและภูมิภาคต่าง ๆ ให้ทั่วถึง

4.3 การกระจายรายได้ด้วยความเป็นธรรม และเสมอภาค

4.4 การพัฒนาปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตร ในชนบทให้ทั่วถึง เพื่อ สนับสนุนการประกอบอาชีพของเกษตรกร เช่น ที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ถนน ฯลฯ

4.5 ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม ภาคพาณิชยกรรม และการบริการ โดยเน้นการมีวินัยทางการเงินการคลัง และการตรวจสอบได้

4.6 การสร้างงานในชนบท เพื่อป้องกันปัญหาการอพยพไปขายแรงงานในเมือง หลวงหรือเมืองใหญ่ และปัญหาการอพยพย้ายถิ่น อันทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาต่อเนื่องกันเป็น ลูกโซ่

5. การพัฒนาระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะลดขนาดของระบบราชการให้ เล็กกลง (Down Size) แต่ทำงานให้มีประสิทธิภาพ หน่วยงานใดมีลักษณะงานที่ซ้ำซ้อนควรยุบรวมกัน ควรปฏิรูประบบราชการเสียใหม่ ให้มีโครงสร้างหรือสายการบังคับบัญชาที่สั้นกะทัดรัด บริหาร และ บริการสะดวก รวดเร็ว ที่เรียกว่า “Reengineering” หมายถึง “การออกแบบระบบราชการเสียใหม่” หรือ “การปฏิรูประบบราชการ” ซึ่งรัฐบาลปัจจุบันได้มีการปฏิรูป โครงสร้างกระทรวงใหม่ ระบบ บริหารจัดการ ระบบงบประมาณ ตลอดจนระบบการบริหารงานบุคคล ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาของระบบ ราชการไทย

6. การพัฒนาด้านสังคม โดยพยายามยกระดับคนในสังคมให้เป็นชนชั้นกลางมากขึ้น เพราะในอดีตประเทศไทยยังมีชนชั้นกลางน้อย แต่มีชนชั้นล่างมาก ดังนั้นการจะยกระดับชนชั้นใน

สังคมให้เป็นชนชั้นกลาง (Middle Class) มากขึ้นนั้น จึงต้องยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้นถึงระดับปริญญาตรีและยกฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนให้สูงขึ้น พอกินพอใช้มากยิ่งขึ้น

สรุป

การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะสมบูรณ์ได้นั้นต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาทั้งระบบ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ประชากร ให้มีเสถียรภาพ รวมทั้งต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้น ด้านการเมืองต้องเสริมสร้างระบบการเมือง รัฐบาลต้องมีนโยบายการบริหารและพัฒนาประเทศให้ครอบคลุมถึงความต้องการของประชาชนอย่างรอบด้าน โดยสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรู้ เห็นคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ ต้องพัฒนาเศรษฐกิจ โดยรัฐบาล ต้องบริหารให้มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น การกระจายรายได้เท่าเทียมกันและส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพทั้งภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม และด้านสังคมต้องให้การศึกษาระดับพื้นฐานแก่ประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยประชาชนนั้นนับได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อมในรูปแบบของการร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ ทุก ๆ เรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งต้องเพิ่มการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนด้วย ทั้งนี้รัฐบาลสามารถนำความคิดเห็น ความต้องการของประชาชนไปประกอบ การพิจารณาเพื่อกำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐเพื่อเป็นการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีความก้าวหน้าและพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ. (2545). รายงานการวิจัย เรื่อง “แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 : ปัญหา อุปสรรค และทางออก” .กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2555). **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ.

วิสุทธิ์ โปธิแทน. (2550). **แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ ฯ :สถาบันพระปกเกล้า

ลิขิต ธีรเวคิน. (2550). **ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย**.กรุงเทพฯ

อนุรักษ์ นิยมเวช. (2554). **บทความเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน**.
กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

Just another WordPress.com. “วิวัฒนาการทางการเมืองการปกครองของโลก”. (ออนไลน์),
เข้าถึงได้จาก <https://tnahra.wordpress.com>.